

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.8: 342.34

М. І. СТАВНІЙЧУК

КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ПОГЛИБЛЕННЯ І ДЕМОКРАТИЧНОГО РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ, ЯК ОСНОВА КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Розглядаються актуальні проблеми сучасної конституційно-правової науки, а саме інститут конституційного ладу як основний елемент системи конституційного права України. Проаналізовано сучасні питання демократизму конституційного ладу, окреслено напрями та засоби правового регулювання взаємодії держави і суспільства в системі основ конституційного ладу. Надано правовий аналіз тенези конституційного ладу України в процесі конституційної модернізації держави і суспільства, аргументовано зміст демократизму конституційного ладу України в аспекті розбудови системи взаємодії держави і громадянського суспільства.

Ключові слова: конституційне право, конституційний лад, демократія, громадянське суспільство, правова держава, Конституція України, конституційна модернізація, конституціоналізм, реформування.

Ставнийчук М.И. Конституционные аспекты углубления и демократического развития конституционного строя, как основа консолидации украинского общества

Рассматриваются актуальные проблемы современной конституционно-правовой науки, а именно институт конституционного строя как основной элемент системы конституционного права Украины. Проанализированы современные вопросы демократизма конституционного строя, определены направления и средства правового регулирования взаимодействия государства и общества в системе основ конституционного строя. Представлен правовой анализ генезиса конституционного строя Украины в процессе конституционной модернизации государства и общества, аргументировано содержание демократизма конституционного строя Украины в аспекте развития системы взаимодействия государства и гражданского общества.

Ключевые слова: конституционное право, конституционный строй, демократия, гражданское общество, правовое государство, Конституция Украины, конституционная модернизация, конституционализм, реформирование.

Stavniichuk Maryna. Constitutional aspects of development and democratic development of constitutional fund, as the basis of consolidation of ukrainian society

In the article urgent problems of modern constitutional and legal science, in particular institution of bases of the constitutional system as a basic element of system of the constitutional law of Ukraine, have been considered.

The content of the concept of constitutional order and the means of interpretation in the constitutional law science is shown. The author argues the dialectical specificity of the constitutional order, political order and social order correlation. The direction and means of legal regulation of interaction between state and society in the constitutional order are outlined. The author gives a comprehensive legal analysis of the genesis of Ukraine's constitutional order in the process of constitutional modernization of the state and society, defines and discloses the content of the constitutional guarantee of democracy in Ukraine in the aspect of development of cooperation between the state and civil society.

Keywords: *constitutional law, constitutional system, constitutional order, democracy, civil society, rule of law, Constitution of Ukraine, constitutional modernization, constitutionalism, reforming.*

З історичного і доленосного для сучасної України часу проголошення її незалежності, проблеми демократизації конституційного ладу були і залишаються одними з найбільш актуальних як для державотворчої і правотворчої практики, так і для повсякденного життя мільйонів громадян України. Проголошення незалежності України, визначення внутрішнього і зовнішнього курсу розвитку нашої держави знайшло свого чіткого закріплення на конституційному рівні, а також у цілому ряді міжнародних нормативно-правових актів, які були ратифіковані Україною. З цього погляду, можна стверджувати, що конституційне право України виступило не стільки певною зовнішньою формою для процесів фундаментальної демократизації суспільного життя, скільки тим внутрішнім елементом, який видозмінювався разом із усвідомленням тих нових викликів демократичного розвитку, що стояли перед Україною. Це зумовило унікальну роль конституційного права, яке постало одночасно і своєрідним провідником демократичних змін, і об'єктом загальної демократизації політичної, правової, економічної, системи України. Адже у першому розділі Конституції України 1996 року було закріплено не стільки певні юридичні факти, скільки ті фундаментальні ідеї, принципи та ідеали, до яких наша держава повинна була прагнути у своєму розвитку.

У будь-якій цивілізованій країні Конституція є фундаментом державності, атестатом зрілості суспільства, із затвердженням якого територія країни перетворюється на державу, а населення – на народ. Основний Закон у певному сенсі є «дитиною» суспільства і держави. Актом, який свідчить про самостійність і незалежність країни, гарантує дотримання прав, свобод і безпеку кожному.

Україна сьогодні знаходиться на шляху системних інституційних трансформацій. Зрештою йдеться про те, що норми – цілі статті 1 Конституції України – суверенність, незалежність, демократична,

соціальна і правова держава – мають визначати зміст конституційного, суспільного та державного ладу України реально. Зокрема, демократія, як універсальний принцип, має пронизувати собою зміст усіх правовідносин у державі. Особливо, коли йдеться про розвиток народовладдя в країні, про реформи адміністративно-територіального устрою, місцевого самоврядування, що визначають зміст актуального сьогодні процесу децентралізації влади.

Однак наша конституційна історія, м'яко кажучи, не повною мірою відповідає цьому класичному підходу, бо має дві крайнощі: або нехтування нормами Конституції, або прагнення використати її як інструмент у політичній боротьбі через внесення змін до Основного Закону.

Досліджуючи специфіку сучасної ситуації, не можна не згадати й про процес модернізації Конституції України, від якого наразі залежить не лише правове майбутнє і держави Україна, і її громадян. При цьому, саме від того, яким чином в ході конституційної модернізації будуть вирішені питання забезпечення народовладдя залежить і те яким шляхом піде Україна, і чи зможе вона з повним правом не тільки називатись, але й бути справжньою демократичною державою.

На сучасному етапі українського державотворення поняття «конституційний лад» зустрічається у численних монографіях, дисертаційних дослідженнях, наукових статтях, підручниках з конституційного права та інших дослідженнях наукового та науково-практичного характеру. Феномен інституту конституційного ладу досліджували у своїх працях такі вітчизняні вчені-конституціоналісти, як: М. Баймуратов, Ю. Барабаш, О. Батанов, Д. Белов, Ю. Бисага, Л. Бориславський, Ф. Веніславський, В. Годованець, В. Головін, Г. Задорожня, В. Кампо, В. Кафарський, В. Колісник, В. Копейчиков, В. Кравченко, А. Крусян, В. Мелашенко, М. Орзіх, В. Погорілко, О. Прієшкіна, О. Скрипнюк, І. Словська, О. Совгіря, П. Стецюк, Ю. Тодика, В. Федоренко, Ю. Шемшученко, П. Шляхтун та ін. Зарубіжна доктрина конституційного права більшу увагу приділяє питанню інтернаціоналізації конституційного ладу, зокрема,

це праці С. Авак'яна, М. Баглая, Б. Ебзєєва, Д. Цацоса, Д. Фельдмана, Т. Хабрієвої, К. Хессе, Ю. Тихомирова, В. Чиркіна та ін.). Однак, незважаючи на підвищений інтерес вчених-конституціоналістів до проблематики конституційного ладу, комплексного наукового дослідження конституційних аспектів поглиблення і демократичного розвитку конституційного ладу, як основи консолідації українського суспільства не проводилося, що й визначає актуальність теми даного наукового дослідження.

Правова система суспільства нерозривно пов'язана з конституційним ладом, який постає як певний тип конституційно-правових відносин, що визначає взаємовідносини між державою та громадянським суспільством, забезпечуючи також основи розвитку остатнього. Тому, гарантування стабільності конституційного ладу, а також непорушності тих фундаментальних принципів, що становлять його основу, пов'язане не лише з діяльністю держави, але й з громадянським суспільством.

У цьому плані, збереження і відтворення демократичних основ конституційного ладу пов'язане з наявністю ефективної системи гарантій, які забезпечують участь громадян у здійсненні державної влади, вплив на формування і діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, право на реалізацію народного суверенітету у передбачених конституцією формах. Таким чином гарантування конституційного ладу дозволяє відтворювати на загальнодержавному рівні всі ті специфічні суспільні відносини, які притаманні демократичній і правовій державі, які визначають сутність такої держави і забезпечують перспективи її подальшого розвитку у сучасних умовах.

Загалом, проблеми конституційного ладу є цілком природними не тільки для сучасних конституційно-правових теорій, але й для будь-якої конституційно-правової теорії, що має на меті комплексне вивчення всіх тих явищ, які пов'язані зі становленням, розвитком і трансформацією конституційних відносин. Мається на увазі дослідження присвячені конституційно-правовим теоріям XIX - XX століть, в яких переконливо доводиться, що до феномена конститу-

ційного ладу звертались практично всі без винятку вчені-юристи, починаючи від М. Сперанського та Н. Мордвінова, і закінчуючи конституційно-правовими вченнями Г. Гінса, І. Ільна та П. Мілюкова¹. Однак, не можна не помітити, що у дослідженнях конституційного ладу, які ми маємо сьогодні, часто простежується наявність не просто певних варіацій щодо того як слід тлумачити поняття «конституційний лад», а діаметрально протилежних підходів щодо визначення його змісту². Термінологічна неусталеність, наявність різних підходів та теорій конституційного ладу спричиняє не лише тривалі наукові суперечки, але й існування цілого ряду явищ конституційного розвитку, які характеризуються через ті чи інші концептуальні уявлення про конституційний лад та його сутність. Залежно від того, що безпосередньо мається на увазі під загальним поняттям конституційного ладу, мова може вестися про роль соціальної або правової держави в системі конституційного ладу, про модернізацію конституційного ладу, про злочини проти конституційного ладу, про уповільнення темпів розвитку конституційного ладу тощо.

Одним з найбільш поширених способів визначення конституційного ладу, є його інтерпретація як форми або певного способу організації держави, що закріплені у її конституції³. Всього на користь цього визначення конституційного ладу можна навести три основні групи аргументів. По-перше – незалежно від того, які саме елементи конституційного ладу визнаються тим чи іншим дослідником, не можна заперечувати того, що центральним серед них виступає держава, а отже будь-який конституційний лад завжди повинен містити у собі норми, які визначають спосіб формування і функціонування органів державної влади, форму організації державної влади, форму правління, форму державного устрою, державно-правовий режим, порядок взаємодії між органами державної влади та системою місцевого самоврядування. По-друге – конституційний лад неможливий поза наявністю конституції як Основного Закону, який визначає цілі функціонування держави, способи їх впливу на політичні, економічні, соціальні, культурно-національні, екологічні та інші типи суспільних відносин. По-третє, саме через

те, що організація держави характеризується найбільшим рівнем стабільності, таких же ознак набуває і конституційний лад, отримуючи своєрідну автономність по відношенню до швидких змін суспільних інтересів та суспільних відносин. Водночас, на нашу думку, конституційний розвиток завжди пов'язаний не просто з трансформаціями держави, які опосередковуються відповідними конституційними нормами, але й з розвитком всього суспільства. У свою чергу, саме громадянське суспільство є ключовим елементом утвердження ефективної, соціальної, демократичної, правової держави. Проте зв'язок, що існує між суспільством і державою, достатньо складний. Громадянське суспільство залежить від держави і не може набути розвинених форм в умовах політично неструктурованого суспільства або за умов недемократичних політичних режимів, а з іншого боку, визнаючи автономність громадянського суспільства, правова держава передовсім має реагувати на запити й потреби асоційованого громадянства, формувати сприятливе правове поле для його діяльності⁴.

Інституалізація суспільства має глибоке конституційне та правове підґрунтя, характеризується наявністю розвиненої мережі різноманітних відносин між рівними, автономними у своїх діях суб'єктами, які здійснюються без посередництва держави, існуванням суспільних інститутів, що відображають увесь спектр інтересів громадян та соціальних груп, захищають їх у стосунках з державою, та усталеною системою цінностей⁵. З цього погляду, визначення основ розвитку громадянського суспільства, а також базових цінностей, що здатні консолідувати громадян та зорієнтувати їх на загально значимі суспільні цінності, є такою ж властивістю або частиною конституційного ладу як і визначення форми організації держави.

Варто хоч коротко зауважити на тому, що багато традиційних поглядів щодо існування та розвитку конституційного ладу зазнають змін під впливом тих теорій, які характеризують специфіку сучасного світового суспільного і правового розвитку: тенденції до постійного зростання ролі та ваги міжнародного права, розробка

загальних правових актів, які набувають визначної ролі як на регіональному рівні міжнародної співпраці, так і в аспекті загальної інтеграції в рамках існуючих міжнародних інституцій⁶.

Нарешті, крім власне теоретично-наукових аргументів, всі з яких тією чи іншою мірою пов'язані з об'єктивною потребою всебічного наукового аналізу поняття конституційного ладу, у тому числі й через визначення його розбіжностей з такими поняттями як «державний лад» і «суспільний лад», можна вказати й на існування цілого ряду суто практичних факторів, які не просто актуалізують проблематику вивчення феномена конституційного ладу, але роблять ці дослідження важливими для функціонування як окремих органів державної влади, так і системи державної влади України в цілому.

Загалом, політико-правова система функціонує як «живе право», має постійно адаптуватися до нових соціальних реалій і створювати нові інститути, що забезпечують канали прямих і зворотних зв'язків між людиною, суспільством, владою. Однак у наших умовах зміни Конституції України, які до того ж відбуваються переважно в неконституційний спосіб, свідчать не про швидку адаптивність Основного Закону до суспільного розвитку, а про незрілість політичних еліт, їхнє прагнення додаткових політичних або особистих преференцій для здобуття влади.

У той час, як у країнах сталої демократії відбувається буденна кропітка робота з реалізації Конституції держави, велич якої забезпечується гарантуванням її положень у реальному житті, в Україні діють дещо інші підходи в цій царині. Старі й нові вітчизняні політики забувають, а скоріш за все просто не розуміють, що питання дотримання Конституції та її стабільності прямо стосується основоположної ознаки демократичної держави – легітимності державної влади. Легітимність і стабільність Конституції є головними критеріями довіри та поваги до влади. А без довіри, діалогу й партнерства немає і не може бути справедливості, захищеності, гарантування прав людини в суспільстві і державі, поваги до її гідності.

Відсутність таких взаємозв'язків призводить до безпорадності самої Конституції як правового явища у всіх трьох її вимірах – як політико-правового договору, як основи правової системи і, зрештою, як Основного Закону держави, що має пряму дію.

Україна вичерпала всі ліміти на помилкові та хибні кроки на шляху конституційного правотворення. У принципі, і в самій Україні мало б визріти розуміння того, що практика вирішення конституційних питань на угоду політичним інтересам шкодить самій країні і дедалі більше віддаляє нас від Європи з її верховенством права⁷.

Аналізуючи проблеми конституційної легітимності, важливо торкнутися й демократичної легітимності, брак якої сьогодні також очевидний. За глибокої системної кризи демократичну легітимність поруч із конституційною мало б забезпечити перезавантаження системи влади. Адже від того, як ми діємо у сфері демократичного оновлення влади, прямо залежить, чи розумітимуть і чи підтримуватимуть нас європейські політики.

В умовах фактичної воєнної агресії в Україні, значного поглиблення системної кризи, гуманітарної катастрофи, громадянського протистояння, тривоги в суспільстві дефіцит легітимності – як конституційної, так і демократичної – не може існувати довго. Бо довіра в суспільстві до держави за таких умов втрачається дуже швидко. І це чи не більша загроза для нашої державності, ніж зовнішня агресія.

Отже, необхідність конституційної реформи в Україні очевидна й актуальна. На цьому постійно наголошує і Європейська комісія за демократію через право (Венеціанська комісія), знову нагадуючи, що Конституція не тільки тимчасовий політичний акт, вона є правовою основою держави. Пропозиції щодо змін до Конституції повинні бути збалансовані, а сама Конституція в подальшій перспективі – бути стабільною.

Як показує у тому числі новітній досвід, фрагментарні, сегментні реформи результату не дають. Єдиним чинником, який за своєю природою здатен сьогодні стати матрицею реформування

всієї країни, є конституційно-правова модернізація держави і суспільства. Саме такий підхід має бути покладений в основу системних, всеохоплюючих перетворень у країні за всіма напрямками.

Очевидно, що наша країна, яка пережила Революцію Гідності, змінилася. Суттєві зміни відбулися в українському суспільстві, яке подорослішало ще на один Майдан. По-іншому має мислити й діяти нова влада, котра на досвіді попередньої мала нагоду переконатися в тому, що буває, коли влада, навіть визнаючи цілі й засоби політико-правових і соціально-економічних реформ, не спроможна піднятися над своїми вузькокорпоративними інтересами. Коли відсутнє розуміння того, що концентрація повноважень, адміністративний тиск, політична доцільність – ресурс обмеженого часу.

Якщо чинна влада здатна засвоїти цей урок, то повинна зробити все, щоб конституційна реформа відбувалася системно і комплексно. На нашу думку насамперед йдеться про п'ять пріоритетів конституційного процесу.

Перший – реальне закріплення на основі європейських стандартів системи прав і свобод людини. Необхідне конституційне гарантування всього спектра прав людини, а передовсім – забезпечення ефективного і незалежного судового захисту. Це ключове питання, бо визначає суть усіх інших пріоритетів, проблем регулювання та реалізації Конституції.

Другий пріоритет – розширення і вдосконалення конституційного регулювання інститутів безпосередньої демократії. Людам на конституційному рівні має бути гарантована реальна можливість брати участь у місцевих і державних справах. Насамперед через чесні вибори. При цьому важливим методологічним питанням конституційної реформи є потреба інституційного обмеження проявів сваволі більшості, які іноді видаються за прояви «народного суверенітету». Засобом такої верифікації слугують інституціональні та процесуальні гарантії прав людини.

Третій пріоритет – розв'язання проблеми ефективності механізму організації державної влади, забезпечення її збалансованості

за вертикаллю й горизонталлю, механізмів стримувань і противаг, що забезпечить від узурпації влади будь-ким.

Четвертий пріоритет – створення належних конституційних засад реформування місцевого самоврядування, територіального устрою нашої унітарної держави для запровадження справжнього балансу централізації та децентралізації влади.

I, нарешті, п'ятий пріоритет – визначення і закріплення на конституційному рівні міжнародно-правового статусу України, створення належних конституційних засад її участі в інтеграційних світових і європейських процесах, а головне – створити засади гарантування безпеки нашої держави та захисту її суверенітету.

Україні сьогодні потрібні принципово нова Конституція, нові горизонти суспільного розвитку і правових орієнтирів.

Вирішення проблеми ідеології нової Конституції перебуває у площині трикутника «Людина – Суспільство – Держава». З огляду на це є необхідність переосмислити природу суспільного і державного устрою на користь людиноцентризму⁸.

Головною метою суспільного, державного, а відтак і конституційного ладу майбутнього є створення і розвиток умов для духовно-культурної та професійної самореалізації людини через самоорганізацію, самофінансування і саморозвиток територіальних, професійних і динамічних громад. Державна влада формує і реалізує державну політику з метою забезпечення насамперед національної безпеки і оборони, правопорядку, ефективної судової влади, управління комунікаціями державного значення тощо.

В основу нової Конституції мають бути покладені системи ціннісних категорій, які розроблені під егідою ООН та інших міжнародних інституцій.

Головними функціями держави мають стати абсолютно нові пріоритети. Як-от: створення освітньої системи виявлення й розвитку талантів людини; збільшення тривалості життя; поліпшення екологічних умов життя людини; розвиток соціального капіталу держави; розвиток інститутів зворотних зв'язків і норм прямої дії; підтримання балансу розвитку громад; планування розвитку економіки

та інтеграція в глобальну торгову систему; стандартизація життєдіяльності за ключовими сферами – санітарною, пожежною, екологічною; фактичне планомірне постійне підвищення соціальних стандартів та купівельної спроможності; забезпечення точного і повного виконання законів усіма громадянами без винятку; гармонізація інтересів людини, громади та державної служби; формування, підтримка, пропаганда й укріплення ідеології держави на основі загальнолюдських цінностей через розвиток філософії, культури, освіти і громадянських публічних медіа⁹.

Так, нині такий перелік державних конституціональних пріоритетів виглядає дивно. Але за цим – майбутнє.

Не менш важливим, ніж змістовий аспект конституційних змін, є аспект процедурний. Конституційний процес та механізм введення в дію нової редакції Основного Закону мають бути такими, щоб легітимність оновленої Конституції не викликала сумнівів. Очевидно, що така легітимність може бути досягнута, тільки якщо конституційні зміни буде внесено після широкої, відкритої та вільної суспільної дискусії за участю опозиції та громадянського суспільства і в суворій відповідності до конституційних положень про внесення змін на основі превентивного конституційного контролю рішень кваліфікованої та конституційної більшості парламенту.

Єдиним легітимним способом внесення змін до Основного Закону залишається процедура, яка передбачена Розділом XVIII чинної Конституції України.

Отже, сучасна наука конституційного права досліджує конституційний лад насамперед у контексті поняття суспільного ладу, а також тих об'єктивних суспільних відносин, що визначають специфіку як системи державної влади, так і правової системи суспільства. З цього погляду конституційний лад постає як певний тип конституційно-правових відносин, які зумовлені рівнем розвитку суспільства, держави і права, і визначає сутність держави, правове становище людини, принципи економічних відносин, основи політичної системи суспільства, взаємовідносини між державою та громадянським суспільством.

Конституційний лад у демократичній державі є системою правовідносин, які виникають, змінюються та припиняються у зв'язку з визначенням сутності, змісту та юридичних ознак суспільного та державного ладу. Це сукупність базових конституційних ідей та ідеалів, які покладено в основу розвитку суспільства та держави, і які мають не декларативно абстрактний характер, а постають об'єктивними факторами, що породжують і детермінують відповідні правовідносини. Йдеться про активні правові ідеї, що реально визначають динаміку та напрямки розвитку суспільства і держави, які взаємодіють на основі встановлених Конституцією як Основним Законом, норм, принципів і правил, що у свою чергу, функціонує в трьох іпостасях: як суспільно-правовий договір, як основа правової системи і, нарешті, як акт прямої дії. Це не набір теоретичних постулатів, а живий правовий механізм, на основі якого, власне, повинна функціонувати передусім сама влада.

Однак, за роки незалежності не припиняється боротьба двох світоглядних систем, які уособлюють минуле і майбутнє. Перша – пострадянський вектор, який, на жаль, нікуди не зник за ці роки. Друга – Україна модерна: сучасна інноваційна модель ефективного розвитку, що забезпечує не лише виживання, а й сталі перспективи не тільки для «еліт», а й для народу. Цей світоглядний конфлікт – між модерними поглядами громадянського суспільства й авторитарними звичками влади – яскраво проявляється насамперед у конституційному процесі.

У більшості країн, що мали подібні світоглядні конфлікти, місію просування прогресивних сучасних моделей розвитку суспільства і держави, як правило, виконувала політична еліта. В Україні ж цю функцію взяв на себе народ. Уже не вперше доводиться констатувати: українське суспільство у баченні пріоритетів і в суспільних практиках значно випередило політикум.

І в таких умовах суспільство має завдання-мінімум: вимагати і контролювати дієвість та дотримання вимог Конституції. Але й завдання-максимум: формування принципово нової Конституції, яка б забезпечила сталий демократичний розвиток.

Країні сьогодні, на етапі 21-ої річниці Основного Закону, потрібна Стратегічна конституційна сесія заради майбутнього. Потрібна консолідація суспільства та влади за рахунок конституційного процесу, що можливо лише тоді, коли зусилля об'єднуються навколо нового суспільного договору, а не латання конституції під потреби окремих політичних сил чи їх лідерів.

1. *Кудинов О. А.* Развитие конституционно-правовых теорий российских государствоведов в XIX - начале XX вв.: монография / науч. ред.: Мальгин А.Я. Москва Социум, 2002. 181 с. 2. *Бабенко К. А.* Конституційне регулювання основ суспільного ладу як предмет дослідження науки конституційного права // Держава і право: 36. наук. праць. Юридичні і політичні науки. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2007. Вип. 35. С. 172-179; *Погорілко В. Ф.* Основи конституційного ладу України. Київ: Ін Юре, 1997. 40 с.; *Прієшкіна О. В.* Основи конституційного ладу в системі Конституції України // Часопис Київського університету права. 2010. № 4. С. 93-96 та ін. 3. *Бориславський Л.* Загальні засади конституційного ладу: принципи народовладдя та форми його здійснення // Вісник Львівського університету. Серія Юридична. 2002. Вип. 37. С. 207-212; *Веніславський Ф. В.* Забезпечення стабільності конституційного ладу України в умовах державно-правових конфліктів // Проблеми законності. 2009. № 101. С. 27-37; *Веніславський Ф.* Конституційний лад та суспільний ідеал: до питання про базові цінності конституційного ладу України // Право України. 2010. № 2. С. 120-128 та ін. 4. *Carlo Rossetti.* Constitutionalism and Clientelism in Italy. –In: Democracy, Clientelism, and Civil Society/ Luis Roniger & Ayse Gunes-Ayata, eds. Boulder (Colo.): Lynne Rienner, 1994. P. 87. 5. *Громадянське суспільство в Україні: основні характеристики.* URL: http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=320 6. *Головатий С.* Тріада європейських цінностей – верховенство права, демократія, права людини – як основа українського конституційного ладу // Право України. 2011. № 5. С. 159-174; *Прієшкіна О. В.* Конституційний лад України : актуальні питання становлення, інституціоналізації та розвитку: монографія. Одеса: Фенікс, 2008. 280 с. 7. *Ставнійчук М.І.* Дефіцит легітимності влади як загроза державності України: URL:

http://old.gazeta.dt.ua/article/print/LAW/deficit-legitimnosti-vladi-yak-zagroza-derzhavnosti-ukrayini-_html 8. *Ставнійчук М.І.* Дві України. Поле бою – Конституція. URL: https://dt.ua/internal/dvi-ukrayini-pole-boyu-konstituciya-ukrayini-sogodni-potribni-principovo-nova-konstituciya-novi-gorizonti-suspilnogo-rozvitku-i-pravovih-orientiriv-_html 9. Там само.

Stavniichuk Maryna. Constitutional aspects of development and democratic development of constitutional fund, as the basis of consolidation of ukrainian society

In the article urgent problems of modern constitutional and legal science, in particular institution of bases of the constitutional system as a basic element of system of the constitutional law of Ukraine, have been considered.

The content of the concept of constitutional order and the means of interpretation in the constitutional law science is shown. The author argues the dialectical specificity of the constitutional order, political order and social order correlation. The direction and means of legal regulation of interaction between state and society in the constitutional order are outlined. The author gives a comprehensive legal analysis of the genesis of Ukraine's constitutional order in the process of constitutional modernization of the state and society, defines and discloses the content of the constitutional guarantee of democracy in Ukraine in the aspect of development of cooperation between the state and civil society.

In any civilized country, the Constitution is the foundation of statehood, a certificate of maturity of society, with the approval of which the territory of the country turns into a state, and the population - to the people. The Basic Law in a certain sense is a "child" of society and state. An act that testifies to the independence and independence of the country guarantees the rights, freedoms and security of everyone.

Ukraine is now on the way to systematic institutional transformations. In the end, it is said that the norms - the aims of Article 1 of the Constitution of Ukraine - sovereignty, independence, democratic, social and lawful state - must determine the content of the constitutional, social and state system of Ukraine in reality. In particular, democracy, as a uni-

versal principle, should permeate the content of all legal relations in the state. Especially when it comes to the development of democracy in the country, the reforms of the administrative-territorial system, and local self-government, which determine the content of the current process of decentralization of power.

The author of the article argues that the constitutional system in a democratic state is a system of legal relations that arise, change and cease in connection with the definition of the essence, content and legal features of the social and state system. This is a set of basic constitutional ideas and ideals that underlie the development of society and the state, and which are not declaratively abstract nature, but appear to be objective factors that generate and determine the corresponding legal relationship. It is about active legal ideas that really determine the dynamics and directions of development of society and the state, which interact on the basis of the Constitution, as the Basic Law, norms, principles and rules, which in turn functions in three hypostases: as a social-legal agreement, as the basis of the legal system and, finally, as an act of direct action. This is not a set of theoretical postulates, but a living legal mechanism, on the basis of which, in fact, must operate primarily by the authorities themselves.

However, during the years of independence, the struggle between two ideological systems that embody the past and the future is not stopped. The first one is the post-Soviet vector, which, unfortunately, has not disappeared in recent years. The second one is Ukraine's modern: modern innovative model of effective development, which provides not only survival, but also steady prospects not only for the "elites", but also for the people. This worldview conflict between modern views of civil society and authoritarian habits of power is clearly manifested primarily in the constitutional process.

In most countries with similar ideological conflicts, the mission of advancing progressive modern models of the development of society and state, as a rule, was carried out by the political elite. In Ukraine, this function was assumed by the people. For the first time, it has to be stated for

the first time: Ukrainian society in the vision of priorities and in social practices has far ahead of politics.

And in such conditions, society has a minimum task: to demand and monitor the effectiveness and compliance with the requirements of the Constitution. But also the task-maximum: the formation of a fundamentally new Constitution, which would ensure sustainable democratic development.

The country today, at the stage of the twenty-first anniversary of the Basic Law, needs a Strategic Constitutional Session for the sake of the future. Consolidation of society and government is required at the expense of the constitutional process, which is possible only when the efforts are united around a new social contract, rather than invoking the constitution for the needs of certain political forces or their leaders.

Keywords: constitutional law, constitutional system, constitutional order, democracy, civil society, rule of law, Constitution of Ukraine, constitutional modernization, constitutionalism, reforming.